

RAFAŁ PAWLAK

PRAWO CZŁOWIEKA DO POSZANOWANIA MIENIA W KONWENCJI O OCHRONIE PRAW CZŁOWIEKA I PODSTAWOWYCH WOLNOŚCI

WPROWADZENIE

W kulturze prawnej ostatnich dwóch wieków następuje stopniowy wzrost świadomości co do godności człowieka, czego odzwierciedleniem jest powszechne dążenie do poszanowania i ochrony praw przysługujących człowiekowi w życiu społecznym. W międzynarodowym prawie publicznym przejawia się to w ochronie praw człowieka¹.

Termin „prawa człowieka” powstał w okresie oświecenia. Pierwszy raz w akcie prawnym pojawił się w *Bill of Rights Virginii* z 1776 r. Już wtedy obejmował on prawa pierwotne w stosunku do państwa i społeczeństwa². Od tamtego czasu niewiele się zmieniło, o czym możemy się przekonać choćby z wypowiedzi ks. J. Tischnera: „Prawa człowieka wskazują na to, co się człowiekowi należy na mocy zasady sprawiedliwości. Z tej racji prawa te nazywane są prawami naturalnymi, wrodzonymi, niezbywalnymi, nienaruszalnymi i zawsze i wszędzie ważnymi”³.

Mgr RAFAŁ PAWLAK – doktorant Katedry Praw Człowieka, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: rafalpawlak85@wp.pl

¹ Ks. J. K r u k o w s k i, *Prawa człowieka i prawa chrześcijanina*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 27(1980), z. 5, s. 65.

² B. B a n a s z a k, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 15.

³ Ks. J. T i s c h n e r, *Prawa człowieka z katolickiej perspektywy*, [w:] *Szkoła praw człowieka. Teksty wykładów*, nr 1, Warszawa 1998, s. 30.

W celu ochrony tych podstawowych praw na przestrzeni ostatniego stulecia ukształtowało się wiele systemów ochrony praw człowieka. Za najbardziej rozwinięty i najefektywniejszy uznać należy system europejski. W gruncie rzeczy składa się on z trzech wzajemnie przenikających się systemów, a mianowicie: Rady Europy, Unii Europejskiej, OBWE⁴. Najstarszym i najbardziej wyspecjalizowanym systemem jest system wypracowany przez państwa członkowskie Rady Europy. Opiera się on na podpisanej 4 listopada 1950 r. w Rzymie Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁵. Konwencji tej towarzyszy obecnie 14 protokołów dodatkowych, z których najstarszy, z 1952 r., oznaczony nr 1, dotyczy między innymi ochrony własności⁶.

I. Powstanie Protokołu nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁷ było spowodowane brakiem porozumienia twórców Konwencji co do kwestii umieszczenia w niej praw wykraczających poza krąg praw osobistych i politycznych. Projekt Konwencji został przyjęty przez Komitet Ministrów Rady Europy, a następnie przedstawiony Zgromadzeniu Doradczemu do zaopiniowania. Część Zgromadzenia zaproponowała, wzorem Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, dodanie do treści Konwencji m.in. artykułu dotyczącego ochrony własności⁸. Nie było jednak jednomyślności, w jakiej formie ochrona własności powinna zostać włączona do Konwencji. Na tym tle zarysowały się trzy stanowiska. Pierwsze z nich opowiadało się za włączeniem gwarancji prawa do własności, które uznawano za przyrodzone prawo człowieka, mające źródło w prawie boskim i naturalnym. Stanowisko to było promowane głównie przez katolickich przedstawicieli Zgromadzenia. Druga opcja opowiadała się za włączeniem do Konwencji jedynie ograniczonych gwarancji prawa do własności. Argumentowano to tym, iż prawo do własności jest trudne do zdefiniowania, a każde państwo ma na tym tle inne poglądy. Dlatego też uznano, iż Konwencja powinna chronić tylko arbitralną

⁴ T. J a s u d o w i c z, M. L u b i s z e w s k i, [w:] *Prawa człowieka i ich ochrona*, red. B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski, Toruń 2005, s. 69.

⁵ W praktyce używa się skróconej, nieoficjalnej nazwy: Europejska Konwencja Praw Człowieka.

⁶ K. M a c h o w i c z, *Ochrona praw człowieka w Rzeczypospolitej Polskiej na tle standardów europejskich*, Lublin 2008, s. 15.

⁷ Dz. U. 1995, nr 36, poz. 175 z późn. zm.

⁸ W. H e r m e l i Ń s k i, *Ochrona własności w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, „Palestra” 2004, nr 5-6, s. 106.

konfiskatę własności. Trzecie stanowisko, najbardziej radykalne, reprezentowane przez Szwecję i Zjednoczone Królestwo, opowiadało za całkowitym wyłączeniem ochrony własności w Konwencji. Argumentacja opierała się na stwierdzeniu, iż brak jest możliwości stworzenia jednolitej definicji prawa własności oraz że Konwencja nie musi gwarantować wszystkich praw, a jedynie te podstawowe. Po długich rokowaniach Zgromadzenie Doradcze osiągnęło kompromis i przekazało Komitetowi Ministrów gotowy tekst artykułu celem umieszczenia go w Konwencji⁹. Rekomendacja ta nie została jednak przyjęta przez Komitet, który uchwalił Konwencję bez odnoszenia się do prawa własności. Jednocześnie skierował sprawę do komitetu ekspertów, by przygotowali stosowny protokół regulujący tę kwestię. I tak 20 marca 1952 r. podpisano w Paryżu Protokół nr 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPCz), który po ratyfikowaniu przez dziesięć państw wszedł w życie 18 maja 1954 r.¹⁰ Polska ratyfikowała Protokół Dodatkowy 10 października 1994 r.

II. Prawo do poszanowania mienia zawarte jest w art. 1 Protokołu nr 1 do EKPC. Artykuł ten stanowi, iż:

Każda osoba fizyczna i prawna ma prawo do poszanowania swego mienia. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym i na warunkach przewidzianych przez ustawę oraz zgodnie z ogólnymi zasadami prawa międzynarodowego.

Powyższe postanowienia nie będą jednak w żaden sposób naruszać prawa państwa do stosowania takich ustaw, jakie uzna za konieczne do uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym lub w celu zabezpieczenia uiszczania podatków bądź innych należności lub kar pieniężnych.

Prawo do poszanowania mienia można utożsamiać z prawem do własności. Europejski Trybunał Praw Człowieka sam wskazał w jednym ze swych orzeczeń¹¹: „Przez uznanie, że każdy ma prawo do spokojnego korzystania ze swego mienia, artykuł 1 gwarantuje w istocie prawo własności”. Wydaje się jednak, iż określenie „prawo do poszanowania mienia” lepiej oddaje naturę

⁹ Oryginalne brzmienie tekstu: “Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. Such possessions cannot be subjected to arbitrary confiscation. The present measures may not, however, be considered as infringing, in any way the rights of a state to pass necessary legislation to ensure that the said possessions are utilized in accordance with the general interest”.

¹⁰ A. W r ó b e l, [w:] *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 2, red. Leszek Garlicki, Warszawa 2010, s. 466 n.

¹¹ *Marckx v Belgia*, wyrok z 13.06.1979 r., ale także *Handyside v Zjednoczone Królestwo*.

tego prawa, bowiem podkreśla jego aspekt ochrony¹². Mimo iż np. w niemieckiej wersji językowej posłużono się terminem *Eigentum*, oznaczającym własność, to jednak w większości wersji językowych, podobnie jak w polskiej, występuje określenie „mienię” (np. franc. *biens*, ang. *possessions*). Dopiero w zdaniu drugim i ustępie drugim pojawia się sformułowanie „własność” (franc. *propriete*, ang. *property*). Taka wymiennosc terminów miała służyć podkreśleniu, iż Konwencja gwarantuje prawo własności w jak najszerszym znaczeniu.

Już na samym początku zwraca uwagę fakt, iż art. 1 obejmuje ochroną nie tylko osoby fizyczne, tak jak ma to miejsce w Konwencji, ale również osoby prawne. Należy jednak podkreślić, iż ochrona ta nie obejmuje podmiotów prawa publicznego¹³.

Zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą¹⁴ art. 1 składa się z trzech odrębnych norm:

1. określona pierwszym zdaniem pierwszego akapitu, mająca ogólny charakter i wprowadzająca zasadę niezakłóconego korzystania z własności;

2. zawarta w drugim zdaniu tego samego akapitu, dotycząca pozbawienia własności;

3. ujęta w drugim akapicie, przyznająca państwom umawiającym się uprawnienia do regulowania sposobu z korzystania własności zgodnie z interesem ogólnym i obowiązującymi ustawami.

Normy są ze sobą ściśle powiązane, bowiem stanowią *lex speciales*, i jako takie powinny być rozumiane i stosowane w świetle *lex generalis*, którą jest prawo do spokojnego korzystania z własności¹⁵.

III. Dla określenia zakresu ochrony wynikającego z art. 1 należy najpierw zdefiniować pojęcie „własności”/„mienię”¹⁶. Pojęcie to można tłumaczyć na wiele sposobów, w zależności od tego, na potrzeby jakiej nauki jest ono definiowane. Własność w znaczeniu ekonomicznym oznacza określone materialne stosunki społeczne zachodzące między ludźmi w procesie wytwarzania. Ekonomiczne pojęcie własności odpowiada na pytanie, kto włada środkami produkcji, w czyich interesach i w jakim celu są one wykorzystywane oraz

¹² M. B a l c e r z a k, [w:] *Prawa człowieka i ich ochrona*, s. 373.

¹³ C. M i k, *Charakter, struktura i zakres zobowiązań z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 4, s. 10.

¹⁴ Na przykład Sporrang i Lönnroth v Szwecja, wyrok z 23.09.1982 r.

¹⁵ C. M i k, *Prawo własności w europejskiej konwencji praw człowieka*, „Państwo i Prawo” 1993, z. 5, s. 25.

¹⁶ W r ó b e l, [w:] *Konwencja*, s. 480.

kto nimi rozporządza. Własność w znaczeniu socjologicznym jest rozumiana jako trwałe stosunki między ludźmi związane z prawną kategorią własności lub z pozaprawnym wykonywaniem pewnych czynności wobec rzeczy i związanych z tym działań wobec ludzi. Ujęcie to jest zbieżne z pojęciem władzy i sprowadza się do opisu rzeczywistości pozaprawnej. Najczęściej jednak własność rozumiana jest w znaczeniu prawnym, czyli jako stosunek ludzi do rzeczy, podmiotu do przedmiotu własności. Kwestie te regulują przepisy prawa cywilnego. Na gruncie prawa polskiego została skonstruowana tzw. triada praw własności, rozumiana jako prawo osoby do: posiadania rzeczy, czerpania pożytków oraz użytkowania i rozporządzania¹⁷. Taka konstrukcja prawa własności sformułowana została również w niemieckim kodeksie cywilnym. Z kolei inna koncepcja została przyjęta we francuskim kodeksie cywilnym, uważającym za przedmiot własności zarówno dobra zmysłowe, jak i niezmysłowe¹⁸.

Europejski Trybunał Praw Człowieka stanął na stanowisku, iż ochrona wynikająca z art. 1 Protokołu Dodatkowego powinna być jak najszersza i obejmować nie tylko własność w wąskim ujęciu, ale również np.: papiery wartościowe, prawa kontraktowe czy patenty.

Ważne, aby konkretne dobro zaliczane do mienia dawało się zdefiniować i aby można było realnie powiązać konkretne uprawnienia i obowiązki¹⁹. Należy jednak podkreślić, iż prawo określone w art. 1 dotyczy własności w ujęciu cywilnoprawnym, a nie w kategorii ekonomicznej, dlatego też nie można z niego wywodzić np. prawa do wyżywienia czy mieszkania²⁰.

Zakres pojęcia „mienie” jest jak widać bardzo szeroki i w dużym stopniu uzależniony od okoliczności danej sprawy, jednakże w doktrynie praw człowieka podkreśla się, że w obrębie mienia można wyróżnić dobra majątkowe i dobra niemajątkowe, a wśród tych pierwszych także dobra rzeczowe i osobiste²¹.

¹⁷ S. G r z e l a k, [w:] *Własność prywatna*, red. T. Wawak, Kraków 1993, s. 259 n.

¹⁸ F. Z o l l, *Prawo własności w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z perspektywy polskiej*, „Przegląd Sądowy” 1998, z. 5, s. 29.

¹⁹ C. M i k, *Międzynarodowe uwarunkowania konstytucyjnej regulacji praw człowieka*, „Państwo i Prawo” 1990, nr 12, s. 44.

²⁰ H e r m e l i Ń s k i, *Ochrona własności*, s. 107.

²¹ M i k, *Prawo własności*, s. 27.

Przedmiotem prawa własności jako prawa rzeczowego (*ius in rem*) są rzeczy ruchome i nieruchomości²². W tym kontekście Trybunał uznał, iż prawa rzeczowe to:

- prawo własności;
- ograniczone prawa rzeczowe;
- posiadanie;
- prawa majątkowe, np. świadczenie z umowy dzierżawy²³;
- prawo do czynszu z tytułu umowy najmu lokalu²⁴;
- służebności gruntowe²⁵;
- prawo do miejsca na cmentarzu²⁶.

Orzecznictwo konwencyjne pod pojęciem własności rozumie także prawa osobiste (*ius in personam*). Do tych praw zalicza między innymi:

- prawa i roszczenia wynikające z umów, czynów niedozwolonych i bezpodstawnego wzbogacenia;
- przyszłe dochody, jeśli stanowią otrzymywane wynagrodzenie;
- długi potwierdzone wykonanym orzeczeniem sądu²⁷;
- udziały i akcje w spółkach²⁸;
- prawa wynikające ze stosunku pracy;
- nabyta przy wykonywaniu działalności renoma i klienta²⁹;
- roszczenia publicznoprawne, np. o przyznanie emerytury;
- roszczenia restytucyjne przeciwko władzy publicznej;
- przyznawane przez władze publiczne koncesje, zezwolenia lub licencje na prowadzenie działalności gospodarczej³⁰.

W rozumieniu art. 1 własność stanowią również prawa na dobrach niematerialnych. Należą do nich: prawa autorskie, prawa wydawców, znaki towarowe, wzory przemysłowe i inne prawa wyłączne³¹.

Reasumując należy stwierdzić, iż wskazane w pierwszym zdaniu art. 1 „Prawo do poszanowania mienia” (*peaceful enjoyment of possessions*) obej-

²² Wiggins v Zjednoczone Królestwo, postanowienie EKomPCz z 8.02.1987 r.

²³ S. v Zjednoczone Królestwo, postanowienie EKomPCz z 13.12.1984 r.

²⁴ Mellacher v Austria, wyrok ETPCz z 19.12.1989 r.

²⁵ Gradin v Szwecja, postanowienie EKomPCz z 7.09.1995 r.

²⁶ X. v Niemcy, postanowienie EKomPCz z 12.05.1980 r.

²⁷ Brumarescu v Rumunia, wyrok ETPCz z 28.10.199 r.

²⁸ Bramelid i Malmstrom v Szwecja, postanowienie EKomPCz z 12.10.1982 r.

²⁹ Np. Van Marle v Niderlandy, wyrok ETPCz z 26.06.1986 r.

³⁰ Tre Traktor AB v Szwecja, wyrok ETPCz z 7.07.1989 r.

³¹ Na przykład Smith Kline i French Laboratories Ltd v Niderlandy, postanowienie EKomPCz z 9.09.1998 r.

muje wszelkie uprawnienia właściciela związane z wyżej wymienionymi przedmiotami prawa własności. W szczególności obejmują one: prawo do posiadania, korzystania, naprawiania, rozporządzania, zastawiania, wydzierżawiania, egzekwowania, a nawet do zniszczenia przedmiotu własności³².

IV. Z dyspozycji art. 1 wynika, iż prawo do poszanowania mienia może być ograniczone jedynie w dwóch przypadkach. Po pierwsze, pozbawienie własności ze względu na interes publiczny, na warunkach przewidzianych przez prawo i ogólne zasady prawa międzynarodowego. Po drugie, Państwo może regulować prawo własności, mając na celu interes ogólny, jak też zapewnienie uiszczania podatków lub innych należności albo grzywien³³. Ingerencja w korzystanie z prawa własności musi dążyć do osiągnięcia uprawnionego celu. Władze krajowe znajdują się w korzystniejszej sytuacji niż sąd międzynarodowy odnośnie do oceny tego, co jest w interesie publicznym. To właśnie władze krajowe dokonują wstępnej oceny, czy zaistniał problem o powszechnej doniosłości, który uzasadniałby zastosowanie środków pozbawiających własności. Przy tej ocenie Państwo ma dużą materialno-prawną swobodę³⁴.

Pojęcie „interes publiczny”, które jest nieprecyzyjne, ma z natury rzeczy szeroki zakres. Decyzje o uchwaleniu ustaw wywłaszczających lub przyznających odszkodowania za wywłaszczone mienie z funduszy publicznych rodzą obowiązek rozważenia wielu problemów natury politycznej, ekonomicznej i społecznej. Działanie Państwa musi zachować równowagę między wymaganiami ogólnego interesu społeczeństwa i ochroną fundamentalnych praw jednostki. Należy więc zastosować rozsądny stosunek proporcjonalności między środkami wdrożonymi przez państwo a zamierzonym celem³⁵. Trybunał podkreśla w swoich orzeczeniach, że margines oceny przysługujący ustawodawcy przy prowadzeniu polityki społecznej i ekonomicznej powinien być szeroki³⁶. Przyjmuje również, iż będzie brał pod uwagę ocenę ustawodawcy odnośnie do tego, co jest „w interesie publicznym”, chyba że ocena ta jest w sposób oczywisty pozbawiona uzasadnionych podstaw³⁷. Dążenie do osiągnięcia tej równowagi leży u podstaw pełnego brzmienia art. 1. Podczas

³² W r ó b e l, [w:] *Konwencja*, s. 485 n.

³³ M i k, *Prawo własności*, s. 29.

³⁴ S. J a r o s z - Ż u k o w s k a, *Konstytucyjna zasada ochrony własności*, Kraków 2003, s. 164.

³⁵ M a c h o w i c z, *Ochrona Praw*, s. 99.

³⁶ B a l c e r z a k, [w:] *Prawa człowieka*, s. 375.

³⁷ Broniowski v Polska, wyrok ETPCz z dnia 22.06.2004 r.

badania wymogów art. 1 Protokołu, Trybunał musi dokonać całościowej oceny różnych interesów, biorąc pod uwagę, że Konwencja została uchwalona w zamiarze chronienia praw „rzeczywistych i skutecznych”. Musi patrzeć zarówno na przejawy, jak i realia sytuacji będącej przedmiotem skargi. Ocena ta powinna obejmować nie tylko warunki przyznania odszkodowania, ale także postępowanie stron, a w tym środki zastosowane przez państwo oraz ich realizację. W tym kontekście należy podkreślić, iż niepewność (legislacyjna, administracyjna czy też wynikająca z praktyk stosowanych przez dane państwo) jest okolicznością, którą należy wziąć pod uwagę przy ocenie postępowania. Gdy w grę wchodzi kwestia interesu ogólnego, władze publiczne obowiązane są do działania w stosownym czasie, w sposób właściwy i spójny³⁸. Trybunał do tej pory ani razu nie stwierdził, że pozbawienie własności w danej sprawie nie nastąpiło w interesie publicznym. Wręcz przeciwnie, wielokrotnie przyjmował, że w interesie publicznym jest pozbawienie własności między innymi w celu: zapobieżenia unikaniu płacenia podatków, budowy domów dla osób upośledzonych społecznie³⁹, racjonalizacji upraw rolnych, zapobieżenia niewłaściwemu użytkowaniu gruntów rolnych i leśnych, ochrony interesów finansowych państwa, zachowania konstytucyjnego statusu państwa jako republiki.

Pozbawienie własności oznacza przeniesienie własności na inny podmiot lub zniszczenie przedmiotu własności. Przymusowe przeniesienie na inny podmiot może nastąpić na rzecz władzy publicznej lub na rzecz osoby trzeciej. Wśród form pozbawienia własności na rzecz państwa wymienia się w szczególności nacjonalizację⁴⁰ i wywłaszczenie, tj. przejęcie przez władzę publiczną lub osoby trzecie własności dla realizacji celu publicznego⁴¹. Inną formą pozbawienia własności może być również przejęcie w trybie specjalnej procedury nieruchomości na cele budowlane przed ich wywłaszczeniem⁴², jak również przepadek na rzecz państwa ustanowionej przez sąd kaucji zapewniającej stawiennictwo oskarżonego na rozprawie⁴³. Jeszcze inna forma pozbawienia własności została stwierdzona w sprawie Sporong i Lonoroth przeciwko Szwecji. Otóż nieruchomości obojga skarżących przeznaczone

³⁸ B a l c e r z a k, [w:] *Prawa człowieka*, s. 376.

³⁹ Zubani v Włochy, wyrok ETPCz z 7.08.1996 r.

⁴⁰ A, B, C, D v Zjednoczone Królestwo, postanowienie EKomPCz z 29.05.1967 r.

⁴¹ Na przykład Papachelas v Grecja, wyrok ETPCz z 25.03.1999 r.

⁴² Belveder Alberghiera S.R.L. v Włochy, wyrok ETPCz z 30.05.2000 r.

⁴³ G v Niemcy, postanowienie EKomPcz z 6.05.1985 r.

zostały przez radę miejską do wywłaszczenia, które jednak nie nastąpiło. Niestety w związku z planowanym wywłaszczeniem nieruchomości zostały objęte całkowitym zakazem zabudowy. Wynikła więc sytuacja, w której do wywłaszczenia faktycznie nie doszło, jednakże przez 25 lat możliwości sprzedaży nieruchomości były znacznie ograniczone bowiem ich potencjalni nabywcy wycofywali się po skontaktowaniu z radą miejską. W niniejszej sprawie Trybunał stwierdził, iż przy ocenie wywłaszczenia nie należy kierować się wyłącznie względami formalnymi, ale trzeba badać, czy zakres ingerencji w korzystanie z prawa własności nie oznaczał faktycznego jego pozbawienia⁴⁴. Podobne orzeczenie zapadło również w sprawie Skibińscy przeciwko Polsce⁴⁵.

Drugą grupą sytuacji pozbawiania własności przez władze państwowe stanowią te, w których własność jest przekazywana na rzecz osób trzecich. Sytuacje takie wiązały się głównie z przekazywaniem prawa własności nieruchomości na rzecz długoletnich ich dzierżycieli⁴⁶.

Przedmiotem licznych orzeczeń Trybunału były również sprawy dotyczące zniszczenia przedmiotu własności⁴⁷. Dla przykładu można podać choćby wyrok Trybunału z 24 lutego 2005 r. w sprawie Isayeva, Yusupova i Bazayeva przeciwko Rosji, dotyczący zniszczenia samochodów i mienia osobistego w czasie lotniczego ataku na cywilny konwój w Groznm.

Konwencja dopuszcza pozbawienie własności, gdy spełnione są przesłanki określone w prawie krajowym. Użyty termin „ustawa” zakłada istnienie dostępnych i wystarczająco precyzyjnych przepisów krajowych. Nie oznacza ono jednak zwykłego odesłania do prawa krajowego, lecz odnosi się także do jakości tego praw, które musi być zgodne z zasadą praworządności. Pozbawienie bowiem własności z naruszeniem prawa krajowego oznacza naruszenie art. 1⁴⁸. Z treści Protokołu wynika również, iż pozbawienie własności musi być zgodne z zasadami ogólnymi prawa międzynarodowego. W szczególności oznacza to, że w przypadku zgodnego z prawem wywłaszczenia należy się

⁴⁴ H e r m e l i ń s k i, *Ochrona własności*, s. 108 n.

⁴⁵ Wyrok ETPCz z dnia 14.11.2006 r.

⁴⁶ Na przykład *Hakansson i Stuesson v Szwecja*, wyrok ETPCz z 21.02.1990 r. *Urbarska Obec Trencianske Biskupice v Słowacja*, wyrok ETPCz z 22.11.2007 r.

⁴⁷ Na przykład *Akdivar i inni v Turcja*, wyrok ETPCz z 16.09.1996 r. *Tomasic v Chorwacja*, postanowienie ETPCz z 19.11.2009 r.

⁴⁸ W r ó b e l, [w:] *Konwencja*, s. 505 n.

odszkodowanie za utratę własności. Odszkodowanie to powinno być wypłacone szybko, musi być odpowiednie i skuteczne⁴⁹.

Na zakończenie należy również krótko scharakteryzować ust. 2 art. 1 Protokołu. Otóż przepis ten przyznaje państwu „prawie nieograniczoną władzę” nakładania ograniczeń wykonywania prawa własności. Zakres kompetencji państwa wynikający z tego przepisu jest bardzo szeroki i obejmuje wszystkie środki konieczne dla uregulowania korzystania lub rozporządzania własnością, które nie mieszczą się w zakresie pozbawienia własności⁵⁰. Ograniczenie przez państwo sposobu korzystania z własności jest dopuszczalne pod kilkoma warunkami:

1. ograniczenie zostało uznane przez państwo za konieczne;
2. jest zgodne z prawem;
3. zostało podjęte w interesie powszechnym lub w celu zapewnienia uiszczania podatków bądź innych należności lub kar pieniężnych;
4. jest proporcjonalne.

Pierwsza przesłanka jest uzależniona tylko i wyłącznie od woli państwa. Trybunał bada tę przesłankę tylko pod kątem zgodności z prawem i celem ograniczenia, w tym naruszenia zakazu niedyskryminacji i nadużycia władzy. Jak stwierdził Trybunał w jednym ze swych orzeczeń⁵¹, nie jest sprawą Trybunału stwierdzać, czy dane ustawodawstwo stanowi najlepsze rozwiązanie, zakładając, że władza publiczna pozostaje w granicach tego marginesu. W drugiej przesłance ujęta została zasada praworządności. Wymaga ona, aby przepisy ustawodawstwa krajowego były wystarczająco dostępne, precyzyjne, i stosowalne w sposób przewidywalny dla obywateli. Przesłanka interesu powszechnego – podobnie jak wcześniej wspomniana przesłanka konieczności – zależy w zasadzie tylko i wyłącznie od władz krajowych. To właśnie do nich należy dokonanie wstępnej oceny, czy istnieje problem o powszechnej doniosłości, który uzasadniałby zastosowanie środków w sferze korzystania z prawa własności. Ostatnią przesłanką jest przesłanka proporcjonalności. Badając tę przesłankę Trybunał musi dokonać całościowej oceny różnych wchodzących w grę interesów, biorąc pod uwagę, że Konwencja została stworzona w celu chronienia praw. Oceniając ją, Trybunał bierze pod uwagę także

⁴⁹ M i k, *Prawo własności*, s. 31.

⁵⁰ Na przykład *Saliba v Malta*, wyrok ETPCz z 8.11.2005 r.; *Rosenberg v Szwecja*, postanowienie EKomPCz z 11.01.1995 r.

⁵¹ *Padalevicius v Litwa*, wyrok ETPCz z 7.07.2009 r.

inne czynniki, takie jak: tło historyczne, polityczne, uwarunkowania ekonomiczne, społeczne i prawne⁵².

*

Prawo do poszanowania własności, mimo iż nie zostało wprost ujęte w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, jest dzisiaj jednym z praw będących najczęściej przedmiotem wystąpień przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Uznawane za prawo II generacji, ma jednak bardzo duże znaczenie, gdyż przez wielu jest uznawane jako dopełnienie prawa naturalnego. Uchwalenie Protokołu Dodatkowego do Konwencji z 20.03.1952 r. było próbą wprowadzenia pewnego minimum, jakie powinny spełniać systemy prawne krajów europejskich, oraz wprowadzenia pewnej podstawowej ochrony dotyczącej szerokiego i niejasnego pojęcia prawa do własności. Mimo że w dalszym ciągu w wielu krajach europejskich przepisy dotyczące własności znacznie odbiegają od standardów przyjętych w Konwencji, to niejednokrotnie – na skutek czasem nawet dość restrykcyjnego orzecznictwa – Trybunał próbuje wprowadzić pewne fundamentalne zasady, których państwa europejskie muszą przestrzegać.

PERSONAL RIGHT TO HAVE ONE'S PROPERTY RESPECTED
IN THE CONVENTION ON THE PROTECTION
OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS

S u m m a r y

The article is divided into four parts and deals with Article 1 of Protocol No. 1 of 20 March 1952. The first part presents the origin of the protocol amendment, and the second one provides an overview of the structure of the amendment no. 1. The third part explains the notion of ownership and the objective scope of the discussed article. In the fourth part, conditions for the protection of one's property are discussed.

Translated by Tomasz Palkowski

Słowa kluczowe: własność, mienie, prawa człowieka.

Key words: ownership, property, human rights.

⁵² W r ó b e l, [w:] *Konwencja*, s. 513 n.